

indoeuropea (probt. sorotàptica): *Tremp, Salàs, Segan, Carant, Gavet...*

Tanmateix no perdem de vista que, com a tot el Pallars, hi ha una massa, encara més gran, de noms pre-romans de l'altra família (ibero-basco-aquitànica). I aquí veiem una altra pista, que sembla almenys bifurcar-se:

B (α) Basc *orkbatz* «gamuza, corzo, macho cabrió», pare conegut de nombrosos NPP i NLL del país basc (Mitxelena, *Apell.* 298), amb el matís «chamois, cerf» a Navarra i en els dial. suletí i benabartar; i amb el de «bouc» en labortà; una variant diminutiva en *-tx* (*orkach*) és la que obtingué Bonaparte a la pregunta «chevreuil», al Zaraitze i a l'Aezkoa (*BSVAP* XIV, 15.413).

Mot basc. Verament euskèric? Que està fonament arrelat en el basc dels Pirineus i antic, no hi pot haver dubte. Si bé és cert que molts admeten que hi sigui un vell manlleu del cèltic perquè almenys el retrobem en una forma IORKOS , pròpia de les tres llengües britòniques (ky. *iurch* «caprea, mas», còrn. *yorch*, bret. *iourch* 'cervo'): avior controvertida la d'aquest mot britònic: car hi ha noms semblants en grec: $\delta\omicron\rho\zeta$ / $\xi\omicron\rho\zeta$, i fins $\xi\omicron\rho\kappa\acute{\alpha}\xi$ / $\zeta\omicron\rho\zeta\alpha\varsigma$, $-\alpha\delta\omicron\varsigma$ $\delta\epsilon\rho\kappa\epsilon\sigma\theta\alpha$ 'mirar' $\zeta\omicron$ és a la inversa? manlleus del cèltic de Galàcia (>grec): deixem-ho a l'indagació dels especialistes (Walde-Pok. I, 209; Sommer *Griech. Lautstudien* 147-8);² i majorment perquè també els estudiosos del lèxic basc discrepen en aquest punt: Mitxelena dubta que el bc. *orkbatz* sigui manlleu cèltic (*Pasado de la le. Vasca*, 145); Schmoll ho accepta, amb disquisicions fonètiques (*Spr.Idg.Hisp.* 103). Per al problema etimològic referit al NL de la conca d'*Orcau*, bastaria que el mot sigui antic en el basc dels Pirineus, per pendre'l com a possible base del nom d'*Orcau*: conca que arrenca del Montsec, i és veïna de l'altíssima Serra de Boumort, per tant és versemblant que els cabriols que hi baixessin d'aquestes muntanyes, li vagin dar nom en els temps pre-romans en què encara n'hi devia haver més. I com a base fonètica, una terminació *-ATJU* o *-ATJE* (amb *-TI*, antecedent del bc. *-tz*) fóra ben adequada per a *Orcau*, com *PRETIUM*>*preu* (car la grafia *-ad*, de les mencions antigues SII , és corrent en aquell temps, com en *pred* *PRETIUM*, *did* *DICIT* etc.).

La pista ibero-basca també es pot concretar per un altre costat $B(\beta)$, car són molts els NPP en *ORC/URC-* documentats des de l'època imperial, en les fonts aquitàniques i hispanes: *ORCOTARRIS* NP (en genitiu) en una estela de Luixon, la soca bascoide del qual es reconeix, com observa Mitxelena (*Textos Arc. vascos*, p.18), pel sufix gentilici *-tarr* (*bizkaitarr* etc.); *URCESTAR* amb *U-* (provable equivalent fonemàtic de *O-*) es troba també en inscripcions hispàniques, documentades per Holder, de nou amb

-TAR; i no llunyanes de URCESTAR població celtibèrica. O, amb una terminació més complicada, *URCHATETELLUS* (Mitx.). Ara bé aquí apareixen també formacions en *-L*, com les del tipus SII de les mencions d'*Orcau* en els SS.XI-XII: Schmoll documenta un nom *URCAIL(T)U*, en inscripcions, on oscil·la entre *-ailtu* i *-ailu* (*Spr.Vork.Idg.*, p.20), i junt amb això tenim *Urchate-telli* ja esmentat (estudiat també per Albertos Firmat *Onom.Tarr.* B. 255, 274).

Doncs, junt amb això, sembla que hem de posar un *Orcal*, NL de l'Alt Aragó, del qual trobo diversos testimonis. Hi hagué *Orkal* prop de Jaca, car un home veí d'aquella localitat figura en un doc. de 1065 (*Libro Gótico de S.Juan de la Peña*), i en altres dos de c.1064; i en un d'indatat, un altre home apareix com veí de Jaca (*Cart. de Fanlo* nº 35 i 36); i un *Domingo d'Orcal*, veí de Binacua (p. jud.Jaca) en un doc. medieval sense data p.p. Nav.Tomás (*Doc.Ling.Ar.* 42.21); en fi Maria d'*Orchal* era sacristana del monestir de Sta. Cruz de las Serós a. 1221 (*Libro d.l.Cadena* de Jaca, p.291). En efecte en l'enq. meva de 1966, en el poble d'Atarés (L, 179.16) constato que *orkál* resta com pda. important cap a l'extrem SO. del terme, o sigui damunt el camí ral que va a Sta. Cruz de las Serós.³

Tenim massa poc coneixement (molts indicis però imprecisos i no sistematitzats) de la fonètica i del sistema fono-morfològic de l'avi comú al basc, l'ibèric i l'aquitànic, per acabar-ho de concretar; però d'aquest conjunt pirinenc i proto-hispànic, resulta ja un quadro que pesa molt més que el de la pista indoeuropea (*A*). Ja és indefugible la impressió que *Orcau* és nom pre-romà d'aquesta família, i parent d'aquest conjunt.

Ultra això, és ben versemblant que en tot plegat, qui sap si incloent-hi el nom zoològic (de $B\alpha$) hi hagi una arrel comuna URK- (amb una *u* oberta, (interpretatable com *o*), d'on *ORKO*(TARR) i d'altra banda *URKALD-* o *-AL-LU*, d'on l'hispànic *URCAIL(T)U* i l'alt-arag. *Orcal*. I tinguem present que *-alde* és terminació basca fecundíssima, i que entre *ld* i *l:l* hi ha un pont fonètic molt transitat: de fet en els estudis i dades reunides en *E.T.C.* II, 199, 200, 204, i I 78, 85, hem donat proves que *GALD-* alternà amb *GALL-* i *gaiñ-* en la família ibero-basca de *Galdur-jaunin* ibèric, i *gailur/galdur* basc, amb el sentit de 'cim'.

Sembla, doncs, que convé partir d'un *URCALD-* o *-AL-LU* com a base concreta del nostre *Orcau*: base encara conservada en les tres mencions antigues (SII), i evolucionada en *-au*, segons fon. normal, en la major part de les altres; i ultracorregint *-u* δ en les 4 del S.XII (segons el model de *PEDEM*>*peu*): i aquí hi havia un inductor ben natural en aqueix «*grau d'Orcau*» que justament s'esmenta en el doc. de 1010. Ara bé, si el bc. *orkatz* pertany a aquesta família seria concebible que el sentit etim. del nos-